

Aandeelhouders

Courant

VAN HET CONCERTGEBOUW N.V.

JAARGANG 5

EEN PARTICULIERE ZAAK SINDS 1888

OKTOBER 2018 - N° 9

Foto: Karen Kaper

Cellist Narek Haknazaryan, violiste Luna van Leeuwen, pianiste Natasja Douma, het Münchener Kammerorchester onder leiding van Jamie Phillips en het negenkoppige Amsterdamse collectief *Jungle by Night* speelden de sterren van de hemel tijdens het 7^e Dividendconcert. Het Muzikaal Dividend blijft tot medio 2024 van kracht. Er staan daarom nog vijf prachtige Dividendconcerten voor Aandeelhouders gepland.

Meer over Mahler Festival

Tijdens het Mahler Festival in mei 2020 staan er ruim 21 concerten op het programma. Zo worden alle symfonieën van Mahler gespeeld en klinken zijn bijzondere vocale werken in de Kleine Zaal. Daarnaast zijn er plannen voor lezingen, tentoonstellingen, documentaires en meer. > Pagina 2

Muziek en het brein

'Muzieksmaak is niet voorgeprogrammeerd in je hersenen, maar wordt beïnvloed door waar je tijdens je leven mee in aanraking komt', vertelt neurobioloog Dick Swaab. Een gesprek over wat muziek allemaal teweegbrengt in ons brein. > Pagina 3

Hoe hoort het eigenlijk?

Kletsen, kraken met zakjes, of kuchen tijdens een concert? Vlak voor het einde van de *Matthäus* alvast de zaal verlaten om rijen bij de vestiaire te vermijden? Het is *not done*. Maar was dat altijd al zo? Socioloog en muzikwetenschapper Cas Smithuijsen vertelt over de ontwikkeling van de concertetiquette. > Pagina 4

'Een huis vol muziek, dat wilde ik ook wel'

Twee zoons die quatre-mains spelen, een kleinzoon die viool speelt in de Amstelkerk en zelf zingen in een koor; aandeelhoudster Anne Hauer-Walland (73) wordt er gelukkig van. Ze heeft daarom haar kinderen altijd gestimuleerd om te musiceren. 'Het plezier dat muziek maken geeft, zou iedereen moeten kunnen ervaren.'

Hauer heeft een voorliefde voor Russische muziek. Ze vermoedt dat dat te maken heeft met haar tijd in Moskou. 'Mijn eerste baan was bij de ambassade in Rusland. Collega's namen mij toen regelmatig mee naar concerten. Een keer kwam Sjostakovitsj door het middenpad langs mij lopen. Altijd als ik nu werk van hem hoor, denk ik aan dat moment.'

Hauer noemt het een geluk dat ze op de lagere

school een muzikale directeur had. 'Iedere vrijdagmiddag zongen we met de hele onderbouw in de gymzaal. Veel liedjes uit Valerius' Gedenck-clanck, zoals *Merck toch hoe sterck en Klokke Roeland*. Ik genoot ervan.' Ook zong ze in een koortje onder leiding van een zangpedagoge uit de buurt. 'We repeteerden bij die mevrouw thuis. Zij had in de voorkamer een vleugel en in de achterkamer een piano staan. Haar zoon zat vaak boven cello te studeren en haar dochter liep zingend de trap af. Een huis vol muziek. Ik realiseerde me "dit zou ik later ook wel willen".'

Toen haar kinderen oud genoeg waren, ging Hauer op zoek naar goede muziekdocenten: viool, cello en fluit. En alle drie gingen ze ook op pianoles. Heerlijk vond ze het wanneer de etudes door het huis klonken. 'Ze hebben veel plezier beleefd aan het musiceren.'

Onze middelste zoon is het meest actief. Hij heeft altijd in orkesten gespeeld en zo ook zijn vrouw ontmoet, die klarinet speelt. In zijn studententijd organiseerde hij een aantal keer een kamer-muziekweekend bij ons thuis. Iedere ruimte werd benut. In de eetkamer klonk een Brandenburgs concert, op het balkon werd een klarinetkwintet gespeeld en zelfs in de badkamer zaten musici te oefenen.'

In 1999 was het gezin Hauer voor de eerste keer gastgezin voor een deelnemer aan het Internationaal Franz Liszt Pianoconcours. 'De eerste pianist die drie weken bij ons verbleef, was de Chinees Yundi Li. Soms werden we gewekt door het *Wobin* van Liszt. Dat speelde hij beeldschoon en tinkelend, alsof het Mozart was. En een keer hoorde ik Liszts *Pianosonate in b* zo mooi uit de kamer komen, dat ik achter de deur op de grond ben gaan zitten om ervan te genieten.'

Na Li volgden andere pianisten uit China, Rusland, Zuid-Afrika. 'Niet alleen muzikaal heb ik er veel van geleerd – je moest eens weten op hoeveel verschillende manieren je Liszt kunt spelen – maar ook in cultureel opzicht. Al die verschillende gewoonten en gebruiken.' Met haar kleinkinderen bezoekt Hauer graag concerten. 'Toen mijn oudste een jaar of vijf was, nam ik hem mee naar een lunchconcert in De Nieuwe Kerk. Alleen al het opengaan van het orgel vond hij fascinerend. Het hele concert heeft hij ademloos zitten luisteren.' Ze vindt het belangrijk dat kinderen kennismaken met muziek en steunt Het Concertgebouw daarom met een jubileumaandeel. 'Wat er tijdens die schoolvoorstellingen gebeurt, is prachtig. De Grote Zaal gevuld met kinderstemmen. Je wordt als het ware opgetild door die klank. Het moet voor die kinderen ook een enorme ervaring zijn.'

‘We dromen van een spectaculair Mahler Paviljoen’

De contouren van het Mahler Festival 2020 worden steeds duidelijker. Precies honderd jaar na het eerste Mahler Feest wordt het evenement van 8 mei tot en met 17 mei 2020 voor de derde keer gehouden. Het muzikale programma staat en ook tal van activiteiten eromheen krijgen langzaam vorm. Projectmanager Floor de Wit: ‘We willen zowel liefhebbers bereiken als mensen die Mahler nooit eerder hebben gehoord.’

In totaal staan 21 concerten op het programma. Zo klinken alle symfonieën van Mahler in de Grote Zaal, uitgevoerd door vier internationale toporkesten waar Mahler zelf nog mee gewerkt heeft: het New York Philharmonic, de Wiener Philharmoniker, de Berliner Philharmoniker en het Koninklijk Concertgebouw

orkest. Daarnaast maken ook het Gustav Mahler Jugendorchester en Boedapest Festival Orkest hun opwachting. Deze concerten vormen de ruggengraat van het festival. Naast de symfonische werken worden in de Kleine Zaal vocale werken uitgevoerd.

De Wit: ‘Pianist Julius Drake biedt op vier middagen vocaal talent de kans om de liederencycli van Mahler uit te voeren.’ Ook staat Mahlers *Pianokwartet in a* op het programma, uitgevoerd door solisten van Amsterdam Sinfonietta. Het is onze ambitie om de concerten live vanuit Het Concertgebouw uit te zenden, zodat ze overal ter wereld te zien zijn, zowel online als op het Museumplein.

‘We dromen van een spectaculair en duurzaam ontworpen Mahler Paviljoen op het Museumplein waar overdag voor een brede doelgroep activiteiten plaatsvinden en ’s avonds de

concerten te volgen zijn. Maar of dit allemaal gaat lukken, is nog niet helemaal duidelijk’, vertelt De Wit. Veel plannen zijn nog onzeker omdat de financiering daarvan nog niet rond is. Het is de bedoeling dat in het paviljoen onder meer gratis lunchconcerten gegeven worden, er iedere dag een Mahler College wordt gegeven voor mensen die meer willen leren over de componist en zijn werk, en dat er historisch film- en fotomateriaal van Mahler in Amsterdam getoond wordt. Ook op educatief gebied gebeurt er van alles in de maanden voor het festival. Zo worden digitale lessen ontwikkeld die zijn gebaseerd op leven en werk van Mahler, kunnen leerlingen van groep 5 en 6 na voorbereiding op school een concert rondom Mahler in de Grote Zaal bijwonen en daaraan actief deelnemen. Verder worden er voor kinderen en hun (groot)ouders locatieconcerten in het bos georganiseerd.

Tijdens het festival wordt ook samengewerkt met het Van Gogh Museum, het Stedelijk Museum, het Rijksmuseum en Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid. Onder de titel ‘Mahler’s Universe’ wordt op het Museumplein een beeld geschetst van de persoonlijke belevingswereld van Mahler, de brede culturele beweging waarvan hij deel uitmaakte en de relevantie daarvan voor onze tijd.

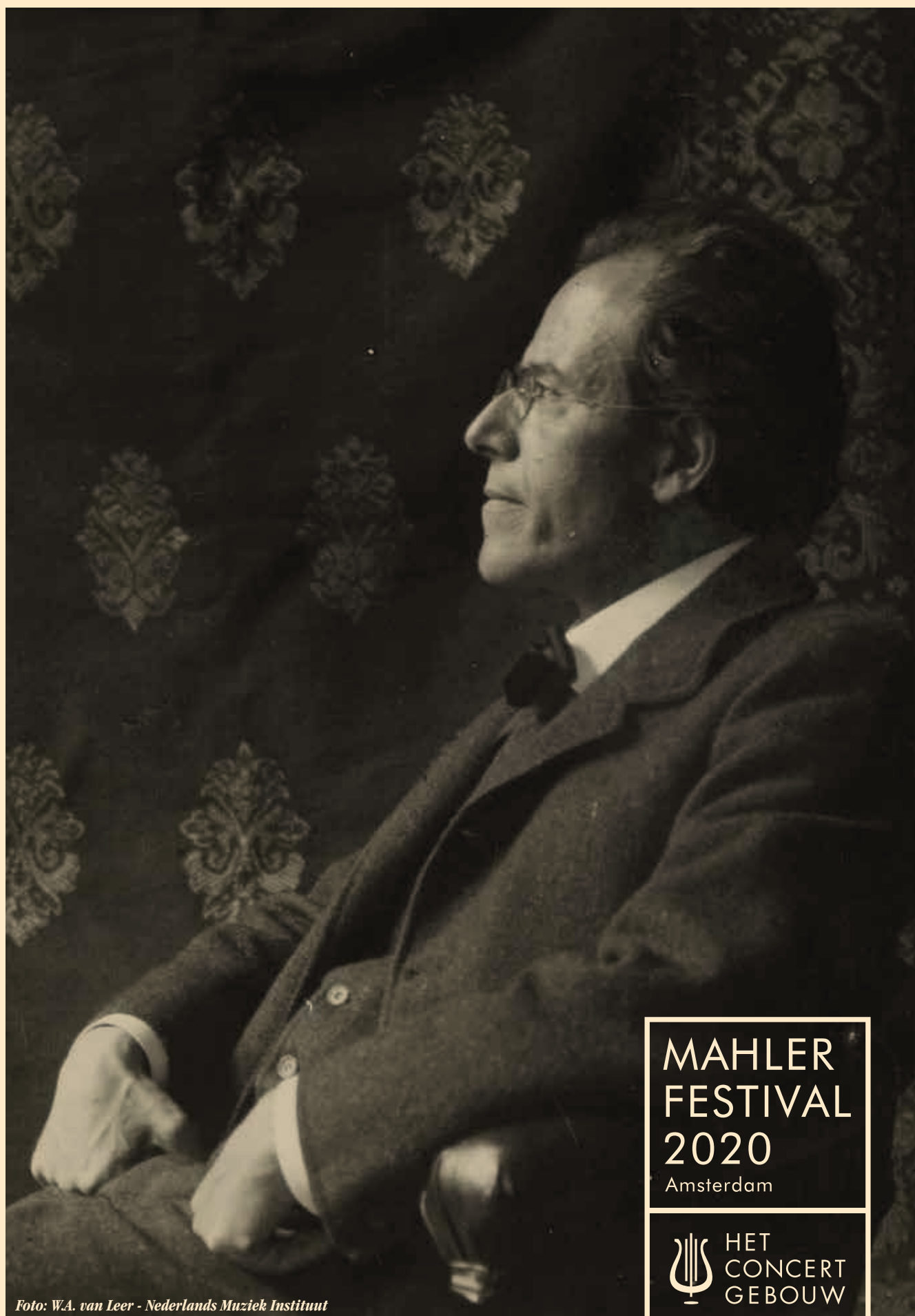
In het streven zoveel mogelijk mensen te enthousiasmeren voor Mahler en zijn muziek, worden voorafgaand aan de concerten mini-documentaires vertoond. ‘In het werk van Mahler gaat het vaak over natuur, liefde, strijd, leven en dood, en de zoektocht naar het licht. Die onderwerpen krijgen een belangrijke plek in deze documentaires die zowel voor leek als liefhebber interessant zijn.’

Kringleden en Aandeelhouders hebben gedurende één week het exclusieve voorintekenrecht op de passe-partouts. In de week van 6 november 2018 wordt de festivalbrochure verstuurd en kunnen Kringleden en Aandeelhouders online en per telefoon als eerste een passe-partout bemachtigen

OPROEP

Als één componist het leven in al zijn facetten in noten opschreef, dan was het wel Gustav Mahler. Mahler beschouwde Amsterdam als zijn tweede muzikale thuis. En Amsterdam op zijn beurt omhelst Mahler, ook nu nog. Ter ere van het Mahler Festival in 2020 brengt Het Concertgebouw Fonds een nieuw boek uit, met onder meer getuigenissen over Mahlers symfonieën van musici uit de orkesten die tijdens het festival zijn werk ten gehore zullen brengen. Maar ook verzamelen we in deze uitgave verhalen van Begunstigers die een bijzondere band hebben met een van die symfonieën, van de *Eerste* tot en met de onvoltooide *Tiende*. Speelde een van Mahlers werken een belangrijke rol in uw bestaan, of op een kruispunt in uw leven? Circuleren in uw familie verhalen of brieven van voorouders die Mahler nog hebben zien dirigeren in Amsterdam? Brengt Mahlers muziek bijzondere herinneringen bij u naar boven? In dit boek beschrijven we – naast de betekenis van Mahler voor orkestmusici – wat zijn muziek wakker roept bij de luisteraars.

Heeft u een bijzonder verhaal mailt u dan naar: aandeelhouders@concertgebouw.nl

MAHLER
FESTIVAL
2020
Amsterdam

HET
CONCERT
GEBOUW

‘Muziek prikkelt de hersenen op veel manieren’

Er is geen kunstvorm die mensen zo met elkaar verbindt als muziek. Maar hoe kan het dat wat de een prachtig vindt, de ander niet kan aanhoren? Klopt het dat muziek een genezende werking heeft? En waarom kun je bij sommige muziek echt niet stil blijven zitten? Een gesprek met neurobioloog Dick Swaab, waarin hij uit de doeken doet wat muziek allemaal teweegbrengt in ons brein.

Wanneer komt het menselijke brein voor het eerst in aanraking met muziek?

‘Bij 24 weken zwangerschap reageert een baby al op muziek. Er is zelfs aangetoond dat als vrouwen tijdens hun zwangerschap een halfuur per dag naar klassieke muziek luisteren het kind motorisch wat verder ontwikkeld is bij de geboorte. En als een vrouw tijdens haar zwangerschap elke dag naar dezelfde soap kijkt, dan onthoudt een baby de eerste maanden na zijn geboorte de begintune. Als hij die hoort tijdens het voeden, verandert zijn zuigfrequentie. Gelukkig vergeet het kind dat ook weer na drie weken, en komt er ruimte voor wat beters.’

Heeft een pasgeboren baby ook al meteen een muzieksmaak?

‘Muzieksmaak is niet voorgeprogrammeerd in je hersenen, maar wordt beïnvloed door waar je tijdens je leven mee in aanraking komt. De belangrijkste periode voor het ontwikkelen van muzieksmaak is de adolescentie. Muziek die je dan bezighoudt, zal je de rest van je leven blijven interesseren. Het is zelfs zo dat je omgeving invloed heeft op je muzieksmaak. Er zijn bepaalde ritmes die bijvoorbeeld veel in Oost-Europese muziek voorkomen en niet in West-Europese muziek. Als je opgroeit in die omgeving, dan hou je het gevoel voor dat ritme. Alle kinderen kunnen dat ritme oppikken, maar het wordt tijdens de ontwikkeling voor de rest van je leven ingevuld door wat je in je omgeving hoort. Dat is net als met taal. Als een baby uit China geadopteerd wordt in het Westen, dan krijgt hij een westers brein. Dat komt dus niet door de genetische achtergrond, maar door de taalomgeving. Datzelfde geldt voor muziek. Maar ieder brein is anders en ook dat bepaalt deels je muzieksmaak.’

Heeft een muzikale omgeving invloed op het talent van een kind?

‘Talentvolle kinderen beschikken over bijzondere aangeboren eigenschappen, die bepaald worden door erfelijke achtergrond en vroege hersenontwikkeling. Dankzij die eigenschappen blinken ze op jonge leeftijd al ergens in uit. Daarom hebben ze er veel plezier in om met hun talent bezig te zijn en oefenen ze vaak. Daardoor worden ze nog beter en komen ze in een opwaartse spiraal terecht. Mensen die geen talent hebben, kunnen ontzettend zwoegen, maar bereiken nooit de top. Dan is de lol er ook snel af.’

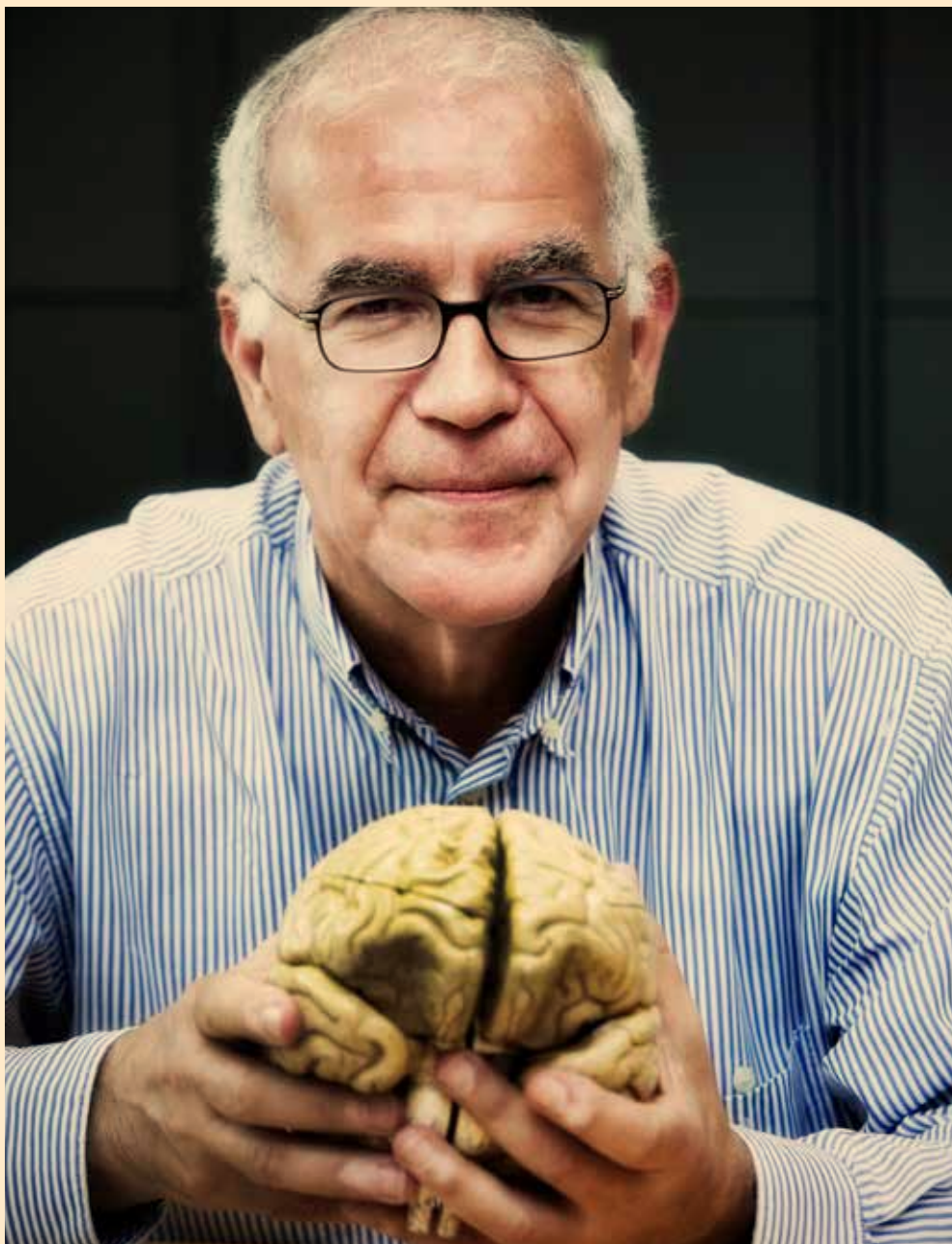

Foto: Vincent Mentzel/De Beeldunie

‘Muzieksmaak is niet voorgeprogrammeerd in je hersenen’

Talent gaat soms ook samen met psychische problemen. In hoeverre beïnvloedt dat de creativiteit?

‘Componist Robert Schumann, die manisch depressief was, is daar een voorbeeld van. Als je kijkt naar wat hij tijdens zijn leven gecomponeerd heeft, dan zie je dat hij in bepaalde periodes heel veel werk uitbracht. Dan zat hij in een hypomane fase. Daarentegen viel het ook op als hij in een depressie belandde, want dan produceerde hij nagenoeg niets. Een ander voorbeeld is Tsjaikovski, die last had van seizoensdepressies. Hij werd somber in de winter. Het is niet zo dat hij gedurende deze periodes niet werkte, maar muzikanten zeggen dat die stemmingswisselingen terughoort in zijn muziek.’

Hebben mensen die in een depressie zitten baat bij muziektherapie?

‘Absoluut, en die kennis gaat heel ver terug in de tijd. Er is zelfs een voorbeeld van te vinden in de Bijbel. Koning Saul had drieduizend jaar geleden last van depressies. Hij had David aan het hof geroepen omdat die zo mooi harp speelde. David kon dat zo goed dat hij de koning uit zijn depressies hielp. Het schilderij *Saul en David* van Rembrandt is op dit verhaal gebaseerd. Muziektherapie kan ook helpen bij andere ziektes. Mensen die na een herseninfarct kampen met de spraakstoornis afasie kunnen vaak niet uit hun woorden komen. Als ze niet kunnen zeggen wat ze willen maar het proberen te zingen, lukt het uiteindelijk vaak wel. En parkinsonpatiënten hebben veel aan het ritme van muziek. Daarop kunnen ze beter lopen en wanneer je dat combineert met dans, dan zie je dat ze een betere balans en een beter uithoudingsvermogen krijgen.’

Waarom heeft muziek zo'n verbindend karakter?

‘Daarvoor moet je je afvragen wat het evolutionaire voordeel van muziek is. Muziek brengt mensen bij elkaar en als groep ben je sterker dan als eenling. Dus de functie van muziek is altijd geweest: de groep samenbrengen. Vandaar dat mensen het prettig vinden om naar Het Concertgebouw te gaan of naar een festival,

die ervaring met elkaar wordt gestimuleerd door muziek.’

Hoe komt het dat het soms lastig is om stil te blijven zitten als je bepaalde muziek hoort?

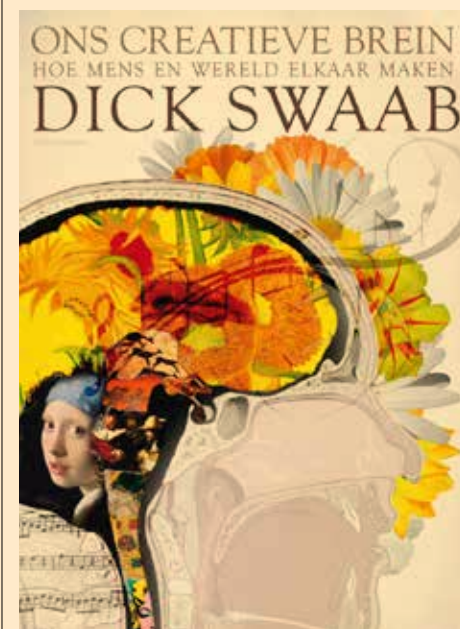
‘Muziek komt binnen in het gehoor en gaat vervolgens naar heel veel hersengebieden. Als je iets mooi vindt, komt er dopamine vrij in het belonend hersensysteem en dat geeft je een goed gevoel. Daarnaast gaat er een stimulus naar de motorische schors, waardoor je bij de juiste muziek je voeten niet stil kunt houden. Het gaat ook naar gebieden die met emoties te maken hebben en naar de hersenstam die belangrijk is voor hartactie, ademhaling en temperatuur. Je hersenen worden door muziek dus op heel veel verschillende manieren geprikkeld.’

Door welke muziek wordt u geprikkeld?

‘Ik hou van klassieke muziek. Mozarts *Requiem* zet ik op als ik een probleem heb. Dat geeft me troost. En Mahlers *Vierde symfonie*, maar dat heeft meer te maken met een herinnering. Mijn grootmoeder was pianiste en toen ik leerde lopen, moest ik van haar ook meteen leren pianospelen. Ze had altijd kritiek op wat ik speelde en was nooit tevreden. Op een dag zouden mijn ouders naar Het Concertgebouw gaan voor een uitvoering van de *Vierde symfonie*, maar omdat mijn moeder ziek op bed lag, mocht ik mee met mijn vader. Toen ik dat achteraf trots aan mijn oma vertelde, vroeg ze me het thema te zingen. Dat lukte me natuurlijk niet, wat als een grote mislukking voelde. Sindsdien speelt het altijd door mijn hoofd, haha.’

Over Dick Swaab

Dick Swaab is hoogleraar neurobiologie in Amsterdam en Hangzhou (China). Zijn bestsellerboek *Wij zijn ons brein* verscheen al in meer dan vijftien landen. In de opvolger *Ons creatieve brein* beschrijft hij de interactie van de hersenen met onze omgeving.

Eten en drinken tijdens concert was normaal

Zoemende mobiele telefoons en piepende polshorloges zijn een grote bron van ergernis in de concertzaal. Net als kuchen en hoesten door andere concertbezoekers. Stilte is onder klassiekemuziekbezoekers een vanzelfsprekende voorwaarde voor luistergenot. Maar dat is niet altijd zo geweest. Cas Smithuijsen, bijzonder hoogleraar kunst en cultuur aan de Radboud Universiteit beschrijft in het boek *Stilte!* het ontstaan van de concertetiquette.

Al in de zestiende eeuw werd onder maatschappelijk vooraanstaanden de discussie gevoerd over goede manieren en beschaving. De Italiaanse hoveling Baldassar Castiglione (1478-1529) schreef *Il libro del Cortegiano*, een etiquetteboek dat ook ingaat op muzikale manieren. Niet zozeer voor de luisteraars, als wel voor de musici. Castiglione beschrijft de eisen waaraan hovelingen moesten voldoen als ze wilden musiceren volgens aristocratische normen en smaakopvattingen. Het was gebruikelijk dat koningen en keizers op hoog niveau musicerden. Daarmee bevestigden zij hun leiderspositie en waren zij een voorbeeld voor andere aristocraten. Dit leidde later tot een ander verschijnsel, namelijk pogingen van toehoorders om elkaar in luistervaardigheid af te troeven. Er was veel aandacht voor gedragsvormen waaruit kon worden afgeleid dat men verstand had van muziek, ook al musiceerde men niet zelf. Democratiseringsprocessen in de loop der eeuwen zorgden in de westerse wereld voor een minder strikte scheiding van klassen. Concerten werden toegankelijk voor alle rangen en standen. Wel bleven de gedragsregels bij een muzikaal samen-

zijn overeind.

Al gold dit vooral voor kleine besloten omgevingen waar met geselecteerd publiek kleine concerten werden gegeven. In concertzalen als de Parkschouwburg in Amsterdam was dat halverwege de negentiende eeuw anders. Laat komen en eerder vertrekken, vaak om een volle tram te vermijden, was niets om je voor te schamen. Dirigent Johannes Verhulst (1816-1891) sprak daarover een keer zijn publiek toe bij een uitvoering van de *Matthäus-Passion*. 'Dames en heren, gaat u toch niet weg, het laatste deel is zo mooi.'

Eind negentiende eeuw werd nog volop gegeten en gedronken in Het Concertgebouw, met alle geluiden die daarbij horen. Tot Willem Kes, de eerste dirigent van het Concertgebouworkest, dat in 1893 verbood. In Het Concertgebouw, dat toen nog maar enkele jaren in gebruik was, verdwenen de versnaperingen uit de zaal. Ook volgde in 1893 een nieuw stoeleplan, waardoor er in de Grote Zaal ineens plaats was voor tweeduizend mensen, veel meer dan de paar honderd zitplaatsen die de zaal daarvoor kende. Op die manier kregen bezoekers minder bewegingsruimte en werden ze gedwongen om rustig naar de muziek te luisteren. In 1890 had Kes al doorgevoerd dat de deuren tijdens het concert gesloten bleven en er dus niet meer in en uit kon worden gelopen.

De stilte in de concertzaal en de – voornamelijk – ongeschreven regels die die stilte bewaken, gelden vandaag de dag nog steeds. Wie onbevangen een concertzaal in gaat, zal onmiddellijk de werking van de concertetiquette voelen. En wanneer deze niet nageleefd wordt, kan men rekenen op afkeurende blikken van andere bezoekers. Soms wordt het zelfs de musici te veel. Ooit

foto: Suzan Zanders

draaide een boze Bernard Haitink zich om en richtte zich tot iemand uit het publiek met het verzoek niet rechtuit de zaal in te hoesten maar het geluid te smoren in een zakdoek. Voor sommige bezoekers vormen de regels in de concertzaal een ware belemmering. Ze zijn bang dat ze tekortschieten in het gedrag dat bij concerten hoort en krijgen daardoor last van 'zaalngst'. Wellicht dat etiquetteboeken zoals *Hoe hoort het eigenlijk?* van Amy Groskamp-ten Have daaraan hebben bijgedragen. Daarin staat namelijk onomwonden: 'Wie snipverkouden is en denkt de avond niet zonder kuchen door te kunnen komen, doet er beter aan thuis te blijven.'

Blik op de jaren '80

Tot de grote renovatie in 1988 werden de stoelen uit de Grote Zaal bij feesten, diners of andere evenementen op straat gestald. Er was geen ruimte voor opslag in het gebouw. Op bovenstaande foto staan de stoelen opgesteld in de J.W. Brouwersstraat. Met de komst van een kelder onder het gebouw was er ook ruimte voor opslag van de stoelen.

Fotograaf onbekend

ACTIVITEITEN AANDEEL- HOUDERS

5 februari 2019

Bijwonen schoolvoorstelling voor groep 7 en 8 RYTHMIX

26 mei 2019

Kinderconcert voor Aandeelhouders

25 juni 2019

Algemene Vergadering van Aandeelhouders

24 september 2019

8^e Dividendconcert

Voor alle activiteiten ontvangt u tijdig een uitnodiging.

De Aandeelhouders Courant is een uitgave van Het Concertgebouw Fonds voor aandeelhouders van Het Concertgebouw N.V. en verschijnt ieder voor- en najaar.

Samenstelling: Yanno Hooft Graafland-Osmers.
Tekst: Bureau Bax. Eindredactie: Emmely Siebrecht.
Ontwerp: Bettina Zuidmeer. Druk: Proforza

Indien u geen prijs stelt op het ontvangen van de Courant graag een bericht naar: aandeelhouders@concertgebouw.nl of: Concertgebouwplein 10, 1071 LN Amsterdam.